

АНОТАЦІЯ

Пуцяліс Є.В. Інституціоналізація публічного управління національною безпекою в умовах гібридної війни в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. – Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, Міністерство освіти та освіти України, Харків, 2026.

В умовах глибоких трансформацій глобального безпекового середовища проблематика публічного управління національною безпекою набуває особливої актуальності та нагальності. Сучасний світ характеризується якісно новими формами загроз, що не вписуються в традиційну дихотомію війни та миру, поєднують воєнні та невоєнні засоби впливу, розмивають межі між внутрішніми та зовнішніми викликами безпеці. Феномен гібридної війни як комплексного багатовимірного конфлікту став домінуючою характеристикою сучасних міжнародних конфліктів та потужним каталізатором інституційних трансформацій у сфері національної безпеки. Особливої гостроти ця проблема набуває для України, яка з 2014 року перебуває в стані масштабної гібридної агресії з боку Російської Федерації, що з лютого 2022 року переросла у повномасштабну воєнну агресію з потужними гібридними компонентами.

У дисертаційному дослідженні здійснено системний аналіз теоретико-методологічних засад інституціоналізації публічного управління національною безпекою в умовах гібридної війни. Встановлено, що інституціоналізація виступає фундаментальним процесом трансформації спонтанних та ситуативних управлінських практик у стійкі організаційні форми, здатні забезпечувати ефективне функціонування системи національної безпеки в умовах високої невизначеності та багатовекторних загроз. Сутність інституціоналізації в безпековій сфері полягає не лише у формальному створенні організаційних структур та нормативно-правової бази, а й у глибинній трансформації

управлінської культури, формуванні нових ціннісних орієнтирів та поведінкових моделей, які визначають характер взаємодії між різними суб'єктами забезпечення національної безпеки.

Доведено, що концептуалізація національної безпеки як об'єкта публічного управління в сучасних умовах вимагає переходу від традиційного державоцентричного та мілітаристського розуміння до комплексного багатовимірної підходу, що охоплює військові, політичні, економічні, соціальні, інформаційні, кібернетичні та інші виміри безпеки. Взаємозв'язок між інституціалізацією та ефективністю управління національною безпекою має діалектичний характер: з одного боку, розвинене інституційне середовище створює передумови для ефективного безпекового управління через забезпечення координації, легітимності та ресурсної бази; з іншого боку, ефективність управління стимулює подальший інституційний розвиток через накопичення досвіду та вдосконалення організаційних форм.

З'ясовано, що феномен гібридної війни фундаментально трансформує парадигму публічного управління національною безпекою, розмиваючи традиційні межі між війною та миром, внутрішніми та зовнішніми загрозами, державними та недержавними акторами, створюючи якісно нове безпекове середовище, що характеризується високим рівнем невизначеності, амбівалентності та взаємопов'язаності різнорідних загроз. Гібридні загрози відрізняються комплексністю, адаптивністю, використанням легальних інструментів для досягнення нелегітимних цілей, експлуатацією когнітивних вразливостей, довготривалим характером та мережевою організацією, що вимагає від системи публічного управління розвитку принципово нових компетенцій та механізмів реагування.

Розроблено багатовимірну систему критеріїв оцінювання інституційної зрілості системи публічного управління національною безпекою, яка інтегрує сім взаємопов'язаних вимірів: структурної, функціональної, нормативної, координаційної, адаптивної, культурної та інтеграційної зрілості, що комплексно відображають здатність безпекових інститутів ефективно функціонувати в умовах гібридної війни. На відміну від існуючих методик, які акцентують

переважно на статичних формальних показниках, розроблена система критеріїв враховує динамічні характеристики інституційного розвитку, зокрема адаптивність до швидкозмінного характеру гібридних загроз, здатність до міжвідомчої інтеграції та стійкість до багатовекторних деструктивних впливів.

Дослідження нормативно-правової бази функціонування системи національної безпеки України виявило її фундаментальну трансформацію під впливом гібридної агресії, що виявилось у прийнятті нового базового законодавства, оновленні стратегічних документів та запровадженні нових правових інструментів протидії гібридним загрозам. Аналіз організаційної структури суб'єктів забезпечення національної безпеки продемонстрував еволюцію від пострадянської моделі до більш інтегрованої системи, адаптованої до викликів гібридної війни, з створенням нових інституцій та трансформацією існуючих структур. Водночас виявлено проблеми дублювання функцій, недостатньої горизонтальної координації, існування «сірих зон» компетенції, що вимагає подальшої оптимізації організаційної архітектури.

Оцінювання ефективності механізмів публічного управління національною безпекою в умовах гібридної агресії продемонструвало значну позитивну динаміку порівняно з початковим етапом 2014 року. Десятирічний період протистояння став безпрецедентним випробуванням, що стимулювало інституційну адаптацію – від початкового колапсу та хаотичного реагування до формування більш структурованої системи з елементами превентивного планування, розвиненою координацією та міжнародною інтеграцією. Еволюція реагування включала чотири основні етапи з різним рівнем готовності та ефективності протидії загрозам.

На основі порівняльного аналізу зарубіжного досвіду інституціалізації управління національною безпекою в умовах гібридних загроз виявлено спільні тенденції та кращі практики, релевантні для України. Особливо цінним визначено досвід країн Балтії, що першими зіткнулися з російською гібридною агресією та розробили ефективні механізми протидії: концепцію комплексної оборони, світове лідерство в кібербезпеці, активну протидію інформаційній агресії, програми соціальної інтеграції. Виявлено спільні елементи успішних

моделей: створення координаційних центрів протидії гібридним загрозам, розбудова спроможностей кіберзахисту, системи стратегічних комунікацій, механізми залучення громадянського суспільства, міжнародна кооперація.

Ключовим результатом дослідження стала розробка концептуальної моделі інституціалізації публічного управління національною безпекою в умовах гібридної війни, яка вперше об'єднує в органічну систему принципи функціонування, архітектурні елементи, механізми координації та адаптаційні спроможності. Модель ґрунтується на чотирнадцяти взаємопов'язаних базових принципах та передбачає багаторівневу архітектуру з інноваційними елементами: функціональні кластери замість традиційних відомчих структур, Національний центр стійкості для забезпечення безперебійного функціонування критичної інфраструктури, Регіональні центри безпеки та стійкості як інтегровані міжвідомчі структури, мережева компонента з горизонтальними зв'язками, інформаційна підсистема на базі єдиного інформаційного простору, вбудовані механізми адаптації до еволюції гібридних загроз. На відміну від існуючих підходів, запропонована модель забезпечує системний підхід до формування стійкої та адаптивної системи реагування на комплексні гібридні загрози.

Обґрунтовано систему механізмів координації, яка поєднує вертикальну координацію через каскадну систему узгодженого цілепокладання з використанням «стратегічних контрактів» та горизонтальну координацію через систему спеціалізованих міжвідомчих комітетів, спільні ситуаційні центри, інтегровані інформаційні системи, уніфіковані стандарти та перехід до програмно-цільового фінансування. Розроблено комплексну систему правових механізмів удосконалення публічного управління національною безпекою, концептуальною основою якої є парадигмальний перехід від фрагментарного до інтегрованого системного підходу через масштабну кодифікацію законодавства, введення нових правових концепцій, створення ефективного правового забезпечення координації, гармонізацію з міжнародними стандартами.

Розроблено систему організаційних механізмів трансформації сектору безпеки на засадах переходу від функціонально-галузевого до процесно-

орієнтованого принципу побудови структур. Ключовими елементами є створення Інтегрованого командування сил безпеки та оборони, реорганізація розвідувальної спільноти через Національне розвідувальне агентство, структурна інтеграція кіберсил через об'єднане Кіберкомандування, трансформація територіальної організації до гнучкої мережевої моделі, консолідація забезпечувальних функцій у формі спільних міжвідомчих сервісів.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання органами державної влади при розробці стратегій, програм та планів у сфері національної безпеки, проведенні інституційного аудиту, впровадженні механізмів міжвідомчої координації, вдосконаленні системи реагування на гібридні загрози. Запропонована концептуальна модель може використовуватись як методологічна основа для організації діяльності безпекових структур, планування заходів з підвищення інституційної спроможності та адаптивності системи національної безпеки до динамічних змін безпекового середовища.

Ключові слова: публічне управління, національна безпека, інституціалізація, гібридна війна, гібридні загрози, інституційна зрілість, міжвідомча координація, адаптивна архітектура, функціональні кластери, безпекові інститути, правові механізми, організаційні механізми.